

BUĎ BUDETE PSÁT PRO NÁS, NEBO NEBUDETE PSÁT VŮBEC

Karol Sidon (*1942)

Když bylo v lednu 1977 publikováno v západních masmédiích Prohlášení Charty 77, pracoval jeden ze signatářů, pozdější rabín Karol Sidon, jako trafikant. Byl už zavedený spisovatel, dramatik a scénárista, ale svou prací se z politických důvodů živit nesměl. Komunistický režim zareagoval na Chartu masivní protiakcí, jejíž součástí byla vedle perzekuce disidentů i propagandistická kampaň, včetně denunziací chartistů v novinách a časopisech. Karol Sidon na to vzpomíná takto: *„Pár dní po Chartě vyšel v časopise Ahoj na sobotu článek o spisovateli Ludvíku Vaculíkovi, s fotografiemi, které ho neukazovaly v nejlepším světle, a bylo jasné, že to je práce Státní bezpečnosti. Vzal jsem tenkrát takové malé nůžky, z jednotlivých časopisů jsem vystříhával stránky o Vaculíkovi a rozhodl jsem se, že budu prodávat jen ty časopisy s vystříženými stránkami a jen těm lidem, které znám od vidění. Tušil jsem, že mě asi budou kontrolovat. Za chvíli přišel takový mládenec a já jsem si myslel: ‚Ty jsi určitě estébák, to poznám.‘ Tak jsem mu ten časopis zatloukl, řekl jsem, že ho nemáme. Chodili další lidi a pak přišla taková slečna, která tam ještě nikdy nebyla, docela pěkná, takže jsem jí to prodal. A už ve chvíli, kdy jsem jí ten časopis dával, tak jsem si říkal: ‚Ty vole, teď jsi udělal chybu!‘ Ona mi to vyrvala z ruky a utíkala za tím klukem, který stál opodál, mávala tím časopisem nad hlavou, a já věděl, že je zle.“* S pomocí známého z tiskárny se tehdy Sidon rozstříhaných časopisů rychle zbavil a pár minut poté byl zatčen: *„Zavřeli mě na dva dny, začali na mně pracovat a poprvé jsem tehdy viděl nějakého estébáka s vyšší šarží, který mi nabízel, abych se vystěhoval do Izraele.“* Policejní nátlak se na několik dalších let stal každodenní součástí jeho života.

Vrchní zemský rabín Karol Sidon (hebrejským jménem Efraim ben Alexander) se narodil 9. srpna 1942 v Praze ve smíšeném manželství. Židovský otec Alexander Sidon pocházel z Trnavy, byl chemik, mluvil maďarsky, ale i německy a slovensky, bojoval v první světové válce. Matka Jana Honzíková pocházela z chudší české rodiny z pražských Nuslí. V roce 1944 zatklo Alexandra Sidona gestapo, avšak nikoli kvůli židovskému původu: *„Sebrali ho pro přestupek proti zákonu. Víím, že si tehdy podal inzerát, že chce prodat fotoaparát Leica, že za ním přišel nějaký německý voják, který si ten foťák koupil, a od toho se možná zatčení odvíjelo, protože Žid takto obchodovat nesměl. Znáím ale od příbuzného i jinou verzi, že*

snad byl otec členem odboje, i když nic přesnějšího o tom nevím.“ Alexander Sidon nacismus nepřežil, zabili ho v terezínské Malé pevnosti.

Židovské děti ze smíšených manželství většinou nebyly zařazovány do transportů, ke konci války se však i jejich situace změnila k horšímu a dvouletému Karolovi hrozila deportace do koncentračního tábora. Matka ho proto raději odvezla k příbuzným na venkov: „Vzpomínám si, že zpočátku, než se ukázalo, že to nebude tak hrozné, jsem měl něco ve sklepě, musel jsem ve sklepě být přes den [...], ale to jsou hrozně matné vzpomínky [...]. Našel jsem u sestry fotku z doby krátce poté a na té fotce mám ruskou uniformu, protože strejda Cyril byl krejčí a ušil mi ji. V té ruské uniformě jsem vyfotografován, jak salutuju a na zádech mám flintičku. Je to nádherná fotka.“

Po osvobození se Sidonovi vrátili do Prahy. V mnoha rodinách se tehdy – po zkušenosti s nacistickým i českým antisemitismem – o židovství vůbec nemluvilo, paní Sidonová však Karolovi nic netajila: odmala věděla, že je židovské dítě. Záhy se znovu vdala, za syna židovských domácích Josefa Grosse: *„Máma na tom byla psychicky špatně, měla deprese, a její sestra Anča říkala, že by si měla najít mužského. A máma řekla: ‚Ne ne, až se objeví první chlap a řekne, tady mě máte, paní Sidonová, tak si ho vezmu.‘ No a můj pozdější druhý táta se roku 1946 vrátil domů, zazvonil, řekl: ‚Tady mě máte, paní Sidonová,‘ tak si ho vzala [...]. Nebyl to žádný intelektuál, byl jednoduše, dost velkej uličník v mládí, ale člověk, který dokázal za všech okolností rodinu držet a vydělat peníze [...].“* Za nacismu byl Josef Gross vězněn v Terezíně, odkud dvakrát utekl. Byl deportován do Polska, ale znovu a znovu se mu dařilo utíkat, a když se přiblížila fronta, dostal se k Rusům: *„Jenomže neměl tetování a oni mu nevěřili. Vyslychal ho nějaký židovský komisař, který pochopitelně žil v poněkud jiných představách o židovství: nevlastní otec nebyl obřezaný, neuměl modlitbu [...]. A tak ho pro jistotu poslali do Ruska, do nějakého tábora, kde byla většina Němců. Odtud musel po válce zase utéct a složitými oklikami se dostal do Prahy [...]. Byl velký vypravěč a rozlišit, co je pravda a co fabulace, je někdy dost těžké.“* Pro Karola byl vztah k vlastnímu i nevlastnímu otci zásadně důležitý, stal se i tématem jeho próz: *„Nevěděl jsem, kterého tatínka si vybrat. Nechtěl jsem zklamat toho opravdového, kterého jsem neznal. Proto jsem často utíkal z domova.“*

Karol Sidon dospíval v nejhorším období československého totalitního režimu. Vedle všudypřítomné perzekuce, propagandy a strachu byl pro padesátá léta příznačný také komunistický antisemitismus. Sidon věděl leccos o nacismu a o židovském osudu, ale nedělal si iluze ani o zřízení, v němž musel žít. Jako mladík přemýšlel, že se bude věnovat výtvarnému umění, ale dal přednost literatuře. Po maturitě v roce 1959 vystudoval dramaturgii a scenáristiku na pražské FAMU (1960–1964), krátce pracoval v

Československém rozhlase, působil také jako dramaturg v Krátkém filmu ve studiu Jiřího Trnky, v letech 1968–1969 byl rovněž redaktorem Literárních listů a Listů.

Sovětská okupace v srpnu 1968 znamenala pro Sidona v řadě ohledů zásadní zlom: „*Když přijely ty tanky, uvědomil jsem si, že dějiny nejdou tak, jak bychom si přáli. Že mnoho mých komunistických a tehdy už často téměř nekomunistických starších kamarádů z redakce Literárek věří, že svět se v zásadě vyvíjí pořád k lepšímu. Já jsem to už někde říkal a napsal, že mi tehdy najednou v hlavě zazněl Jeremiášův Pláč v češtině: ‚Pusto je v městě...‘ a tak dál. Prostě přišlo takové prozření, které dalo zapravdu mému tušení, že to pěkné, co v životě je, může během jednoho okamžiku zmizet.*“ Prožitek okupace ho přivedl k víře, v příštích deseti letech se učil hebrejsky, chodil na židovskou obec a do synagogy, ale „*trvalo ještě deset let, než jsem se cítil být připraven, abych se pokládal za zbožného. Nezapomínejte, že jsem byl dítě své doby. Když jsem přišel domů a říkal jsem, že chci konvertovat, tak táta prohlásil: ‚Karlíku, neblbni, všichni jdou vod toho.‘“*

Okupace a následná normalizace v Československu (de facto rekonstrukce totalitního režimu) pro Sidona znamenaly také postupnou ztrátu práce: „*Něco se změnilo už ve chvíli, kdy se z Moskvy vrátila československá politická delegace, která tam podepsala to ruské ultimátum. Do té doby se neustále dělaly demonstrace – a my jsme tedy s nějakými lidmi udělali demonstraci proti moskevské ‚dohodě‘. Šlo nás pak po Praze od začátku do konce asi padesát, nikdo se k nám už nepřidal. A když jsme napsali prohlášení proti těm dohodám, tak nám je tiskaři odmítli tisknout. Čili sedm dní, do příjezdu té delegace, trval víceméně jednotný odpor, a lidi se za těch sedm dní vyčerpali. Tím fakticky začala normalizace. [...] Nejdřív se to projevilo v rozhlase, kde mi jedna paní redaktorka, která se mnou normálně spolupracovala a byla bezvadná, řekla: ‚Šlus, konec, už sem nechodte.‘“*

Do roku 1970 vydal Karol Sidon prózy Sen o mém otci (1968) a Sen o mně (1970), jako scénárista spolupracoval s režisérem Jurajem Jakubiskem na filmech Zběhové a poutníci (1968), Ptáčkové, sirotky a blázni (1969) a Na shledanou v pekle, přátelé (1970). Pracoval i pro československou televizi, pro niž adaptoval díla ruských klasiků. Potíž byla v tom, že normalizační komunistický režim očekával od oficiálně působícího autora kolaboraci a podporu, což Sidon odmítl: „*Pro divadlo a pro televizi jsem na počátku 70. let mohl pracovat. Ostatní už nemohli, a já jsem se cítil šíleně blbě [...]. Někdy v roce 1971 se zřejmě ti vedoucí političtí pracovníci rozhodli, že už jsem se zasekl na háček jako ryba, že musí zatáhnout a vylovit mě. Následovalo jednání v televizi, na které jsem se pozval, protože hru, kterou jsem tam měl, pořád neschvalovali. A vedoucí dramatického vysílání, jmenoval se tuším Dvořák, mi to řekl na rovinu: ‚Já si nechci hrát na Mefistu, ale pokud nebudete psát pro nás, tak nebudete psát vůbec.‘ Tak jsem řekl: ‚Nebudu, na shledanou,‘ a tím to*

skončilo. Bylo to pro mě svým způsobem osvobození, problém se vyřešil, já jsem mohl dělat pro samizdat a byl jsem svobodný.“

V letech 1972–1973 pracoval Sidon jako prodavač ve stánku Poštovní novinové služby, v letech 1973–1975 jako pomocný dělník v podniku Vodní zdroje a od roku 1975 znovu jako prodavač v trafice. Po podpisu Charty 77 (a po události popsané v úvodu tohoto textu) byl však i z tohoto místa propuštěn, stal se topičem. Psát jako disident nepřestal – publikoval v samizdatu, například román-esej Evangelium podle Josef Flavia (Petlice 1974) nebo román Boží osten (Petlice 1975).

Státní bezpečnost Sidona pronásledovala a vyšetřovala „*podvojně*“, kvůli disidentství a kvůli aktivitám na židovské obci: „*Měl jsem dva estébáky, jednoho kvůli Chartě a druhého kvůli židovství, protože komunistický režim byl nepokrytě antisionistický a antisemitský. [...] Člověk nikdy nevěděl, jak to s StB skončí, a oni si s tím dokázali dost hrát. [...] Po jednom zatčení, v noci, což bylo pitomý, mě vyvezli mimo Prahu a vyhodili mě někde v lesích. Nevěděl jsem, kde jsem se ocitl, takže jsem se dostával poměrně těžkopádně do obydlených míst. Přišel jsem, myslím, do Čáslavi, tam bylo vymeteno, jako po jedenácté večer všude, byli tam jenom dva chlapi na lavičce, tak jsem si k nim přisedl. Tehdy nás sebrali u soudu na Pankráci, soudili Havla. A jeden z těch dvou chlapů, co tam seděli, se taky jmenoval Václav Havel. Vzali mě na ubytovnu [...] a ráno jsem se nějak dostal do Prahy, asi stopem.“*

Vytrvalá estébácká šikana postupně Sidona přivedla k vážným úvahám o odchodu na Západ, ale jak říká, odchod do svobodného chtěl světa využít k tomu, aby něco smysluplného udělal pro domov. Díky tehdejšímu předsedovi Rady židovských obcí v ČSSR Dezideru Galskému získal možnost studovat jako stipendista na univerzitě v Heidelbergu, v roce 1983 požádal o vystěhovalecký pas a spolu s rodinou (s druhou manželkou a synem, další syn se narodil v Německu, dvě dcery z prvního manželství zůstaly s matkou v Praze) odešel do Německa. Na heidelberské Hochschule für Jüdische Studien absolvoval judaistiku, v letech 1990–1992 studia dokončil v rabínském semináři na Harry Fischel Institute v Jeruzalémě. Do Čech se pak vrátil jako vrchní pražský a zemský rabín, významně se zasloužil o obnovu Židovské obce v Praze a o vybudování židovské školy. Karol Sidon se jako rabín zabývá odbornou prací (např. přeložil do češtiny Pět knih Mojžíšových), dál však píše i prózu a posledních několik knih publikoval pod pseudonymem Chaim Cigan.

Autor textu Adam Drda